

ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ (115 РОКІВ 3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

О. Г. Стадник, канд. пед. наук, ХНПУ ім. Г. Сковороди

Володимир Кубійович (23 вересня 1900 р., с. Матієва поблизу Нового Сонча, Польща — 2 листопада 1985 р., Сарсель, Франція) — український економ-географ, демограф, картограф, енциклопедист. Його батько, українець за походженням, працював податковим урядником. Мати Марія Добровольська — полька із міщанської родини Нового Сонча. Основну роль у формуванні молодого Володимира як українця відіграв батько. 1906–1910 рр. навчався в народній школі Нового Сонча, 1910–1918 рр. в Першій цісарсько-королівській гімназії (типова класична). 1918 р. розпочав навчання на філософському факультеті в Краківському (Ягеллонському) університеті (Польща), але воно було перерване війною в Галичині. 1918–1919 рр. під час національно-визвольної боротьби Володимир Кубійович перебуває в лавах Української Галицької Армії. Потім продовжує навчання в Краківському (Ягеллонському) університеті.

1923 р. захищає дисертацію за темою «Антропогеографія Горган» і наступні п'ять років працює в гімназії та Географічному інституті філософського факультету університету. 1927 р. Володимир Кубійович почав готуватися до габілітації — здобуття другого (вищого) наукового ступеня (габілітованого доктора). 1928 р. він представив габілітаційну лекцію на тему «Розміщення населення в європейській частині Радянського Союзу». 1928–1939 рр. обіймає посаду доцента в Краківському (Ягеллонському) університеті. Головним напрямком його наукових досліджень стають

географія, демографія, етнографія українських етнічних земель. З 1931 р. — дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка. Кубійович стає одним з лідерів українського національного руху.

О. Шаблій характеризує наукову діяльність В. Кубійовича в цей період за такими напрямками:

1) економіко- і соціально-географічне вивчення України (*географія лісового і сільського господарства, транспорту, торгівлі, шкільництва*);

2) демо- і етнографічні дослідження України загалом та її окремих земель,

«Хоч я став українцем, проте польська мова була мені ближча, ніж українська... Я знав краще минуле і сучасне Польщі, ніж України. У моїй українській мові було чимало полонізмів, із наголосом я довгий час не міг дати собі ради. Ще довше думав по-польському і примушував себе думати по-українському. Але в своєму патріотизмі я наслідував польський патріотизм, а поляки були гарячими і жертвенними патріотами».

особливо західних (Полісся, Волинь, Холмщина і Підляшшя, Бойківщина, Лемківщина тощо);

- 3) продовження досліджень географічних аспектів пастушого життя в Карпатах (Словаччина, Закарпаття, Буковина);
- 4) розгортання картографічної діяльності.

За Кубійовичем, території, які на той час входили до складу Польщі (Галичина, Волинь, Холмщина, Підляшшя, Лемківщина), «будучи етнічно українськими, мали б бути і державно українськими».

«Вже у вищих гімназійних класах я роздумував над моїми дальшими студіями і фахом. Батько радив мені піти на богословіє, бо це врятувало б мене від військової служби, але незабаром я вирішив стати педагогом, студіювати історію та географію».

1938 р. в газеті «Озброєна Польща» вийшла стаття Т. Ягміна «Біля джерел антипольської пропаганди». У ній було наголошено, що наукові праці В. Кубійовича мають антипольський характер. Подейкували, що вчений вважає територію, яка входить до складу польської держави, українською. Тому Кубійович не може бути доцентом польського університету. Під тиском військового міністра рада філософського факультету Ягеллонського університету позбавила Кубійовича права викладати в університеті. Влітку 1939 р. це рішення підтвердило Міністерство віросповідань і публічної освіти Польщі, додавши до цього також заборону на викладання в гімназіях.

1940 р. Кубійович обіймає посаду професора Українського Вільного Університету в Празі. Під час Другої світової війни він працював керівником Українського Центрального Комітету (Краків). Після її закінчення жив у еміграції в Німеччині і Франції, займаючись науковою діяльністю. З 1952 р. — голова Європейського відділу Наукового Товариства ім. Шевченка. Останні десятиліття жив у Сарселі поблизу Парижа.

«Більшість моїх праць мала не лише наукове, а й політичне значення: моя мета була дати своїм і чужинцям інформацію про географію і людину України зі всеукраїнського погляду».

Володимир Кубійович здійснив ґрунтовні статистичні огляди в «Українському Статистичному Річнику» (1934–1937). Був

співавтором фундаментальних узагальнювальних народознавчих праць. Серед них «Атлас України і сумежних країв» (1937) та «Географія України і сумежних земель» (1938). Виходом у світ «Атласу України і сумежних країв» було покладено основи демографічного й етногеографічного картографування в Україні: з 150 карт 36 мали демографічний і етнографічний зміст. Також в атлас було уведено багато графіків і діаграм. З допомогою цих наочних засобів було схарактеризовано географію та структуру населення.

У передмові до «Атласу» сказано: «Нехай атлас учить своїх і чужих, нехай краще пізнання сплячого велетня — нашої Вітчизни додає нам енергії та сили до праці, а серед чужої науки нехай розбуджує відомості про Україну і прихилиє до неї друзів».

З географією Володимир Кубійович пов'язав свій фах на початку двадцятих років минулого століття. Більшість праць ученого присвячені географії населення Карпат, західноукраїнських земель і України в цілому. Кубійович (разом з М. Кулицьким і А. Жуковським) опрацював стінні й підручні карти України й Галичини.

Підготовка і видання «Енциклопедії Українознавства» становили зміст майже сорока років життя В. Кубійовича. Ця фундаментальна праця стала візитною карткою українства у світі. Для її створення Кубійович об'єднав відомих фахівців різних галузей українознавства з діаспори. Це коло утворювало своєрідний українознавчий інститут Наукового товариства імені Шевченка.

«Географія України і сумежних земель» була доповнена і перевидана 1943 р. У передмові Кубійович зокрема пише: «„Географія українських і сумежних земель” має за мету виповнити частинно одну з дошкульних прогалин у нашому українознавстві — подати географію наших етнографічних земель. Досі, щоправда, появилася декілька підручників географії чи описів наших етнографічних земель. Але вони здебільша невеликі об'ємом і перестарілі, головню коли мати на увазі географію людини. Крім того, є вони або без ілюстративного

матеріалу, карт, діаграм, або той ілюстративний матеріал дуже скупенький, неповний і часто випадковий. Наша «Географія» подає по змозі обширний матеріал, опертий на наукових підвалинах, але ж має бути рівночасно доступна й зрозуміла для широкого загалу; звідсіль її науково-популярний характер».

У 70-ті роки було започатковано англomовну «Енциклопедію Українознавства». В Україні репринтне перевидання було здійснено одразу в двох видавництвах — у Львові і в київському видавництві «Глобус».

Володимиром Кубійовичем було підготовлено матеріали, які стосувались положення, меж і території українських етнографічних земель, населення та її господарської діяльності. Саме після виходу «Атласу Українських і сумежних земель» і «Географії України і сумежних країв», у яких Кубійович розглядав Україну як єдине територіальне і етнодемографічне ціле, почалися гоніння на нього.

Оцінюючи науковий доробок Володимира Кубійовича і його роль в історії української національної картографії, професор О. Шаблій пише: «В. Кубійович був визначним спадкоємцем і продовжувачем картографічної школи засновника української географії і картографії академіка Степана Рудницького. ... в його творах відображено етнічні відносини на території України, доведено, що українці міцно вкоренилися на усій своїй території, зрослися матеріально і духовно з природним довкіллям».

Після Другої світової війни за його ініціативи та активної участі (головний редактор) Науковим Товариством ім. Шевченка було підготовлено і випущено у світ «Енциклопедію Українознавства» (Париж; Нью-Йорк). Вона містить три томи загальної частини (1949–1952), яку умовно називають «Енциклопедія українознавства» — I (ЕУ-I), та десять томів словникової частини (1955–1989 роки) — ЕУ-II, яка містить понад 20 000 статей.

Основні розділи першого тому «Енциклопедії Українознавства» містять загальні відомості про Україну: географію та природу, дані про населення, етнографію, мову. У другому томі запропонована українська історія, відомості про церкву, право, літературу. У третьому томі йдеться про просторове мистецтво, театр, музику, науку, освіту, видавничу справу, пресу, бібліотеки, музеї, народне господарство, стан і розвиток суспільства, українське військо.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Атлас України і сумежних країв» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ex.ua/80827257.
2. «Вікіпедія» — загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: uk.wikipedia.org.
3. «Географія України і сумежних земель» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: diasporiana.org.ua/ukrainica/8486-kubiyovich-v-geografiya-ukrayini-ta-sumizhnih-krayiv/.
4. «Енциклопедія Українознавства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: izbornyk.org.ua/encycl/eui.htm.
5. Кошелівець І. Володимир Кубійович. // Літературна Україна. — 1992. — 4 червня.
6. Новіцька Ю. Науково-педагогічна і громадсько-політична діяльність Володимира Кубійовича в Другій Речі Посполитій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/Сапа/Downloads/Vknlu_Ief_2014_19_12.pdf.
7. Опрук Д. Професор Кубійович у фотографіях пам'яті. — Сарсель. — 1995. — Січень.
8. Покальчук Ю. Енциклопедія Українознавства або життя Володимира Кубійовича. — У кн.: Аксіоми для нащадків. / Упорядник О. Романчук. — Львів: Меморіал. — 1992. — 544 с.
9. Шаблій О. Володимир Кубійович. — Париж-Львів. — 1996.